

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان مقاله: بایسته‌های تعاملات اجتماعی همسران در خانواده متعالی

نام استاد راهنما: فریبا عقیلی

نام نویسندگان: زهره خوئینی - کتایون حسنی

حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) - استان زنجان - شهرستان ابهر

چکیده

ارتباطات به عنوان اولین راه برقرای انسان، نقش به سزایی در زیست اجتماعی دارد. در این میان وجود تعامل بین همسران از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد به گونه‌ای که نحوه‌ی ارتباط صحیح بین آن‌ها نه تنها موجب پایداری روابط را به همراه دارد؛ بلکه باعث تحکیم خانواده می‌شود. این مقاله که با رویکرد توصیفی - تبیینی و با روش کتابخانه‌ای انجام شده است، قصد دارد با تبیین تعاملات اجتماعی همسران، به بایسته‌های کلامی و رفتاری بین آن‌ها بپردازد. محبت بین همسران، گفت و گوی محبت آمیز، با نام نیکو صدا کردن، استقبال و بدرقه شوهر، هدیه دادن، سلام کردن، احترام متقابل، خوش رویی، تعهد و مسئولیت پذیر بودن نسبت به هم، تشکر و سپاس گذاری، صبر و بردبار بودن در برابر مشکلات، عفو و گذشت از نمونه بایسته‌های تعاملات رفتاری و کلامی است که همسران با عمل به این بایسته‌ها می‌توانند تعاملات میان خود را مستحکم‌تر سازند.

واژگان کلیدی: تعامل اجتماعی، بایسته‌های ارتباطی، همسران، خانواده متعالی.

مقدمه

در تعریف منطقی انسان به واژه‌ی ناطق اشاره شده است. و این یعنی؛ در تعریف و نهاد انسان گفتگو و تعامل و زیست اجتماعی امری مهم است. لازمه‌ی تعامل اجتماعی، مواجهه افراد با یکدیگر است، و این مواجهات اگر مقارن با مقرارت نباشد، منجر به اختلافات و پراکندگی می‌گردد. به طریق اولی در محیط خانواده به عنوان واحد کوچک اجتماع، رعایت الزامات مهم‌تر است؛ زیرا ارتباطات در خانواده تنگاتنگ و بیشتر است. در معارف اسلامی کانون خانواده نهادی کارآمد است که کارآیی‌هایی همچون؛ انسان‌سازی و شکل‌دهی شخصیت انسان را در پی دارد. شاکله‌ی جامعه-ی پویا در بطن خانواده سالم امکان پذیر است.

بنیان اصلی خانواده، زن و شوهر هستند که با تعاملات سازنده‌ی محیطی برای پرورش انسان‌های فرهیخته و سودمند را فراهم می‌نمایند. و بالعکس اگر کانون خانواده مملو از تعاملات مخرب و بی تفاوتی‌ها نسبت به یکدیگر باشد، باعث افول جامعه و ظهور انسان‌هایی با کمبودها و عقده‌های روانی گردد. بسیاری از هنجارها و مشکلات اجتماعی و شخصی که فرد دچار آن می‌گردد، ریشه‌اش در نهاد خانواده است. از این رو سلامت خانواده بالندگی جامعه را در پی خواهد داشت. اعضای خانواده اگر در بطن خانواده تعاملات صحیح را آموزش ببینند، با این رویکرد و اوصاف به جامعه انتقال می‌یابند. در نتیجه هم خانواده و هم جامعه در مسیر پیشرفت و تعالی قرار خواهند گرفت.

با این وجود، پژوهش حاضر در پی این است که ضرورت‌ها و بایسته‌های تعاملات اجتماعی همسران در خانواده متعالی مورد بررسی قرار دهد و از این رو با روش تحلیلی و با رجوع به منابع دینی و نقلی پس از تبیین متغیرهای مسئله از جمله: خانواده و تعاملات اجتماعی به بیان مصادیق تعاملات زوجین، انواع تعاملات اجتماعی زوجین در حیطه رفتاری، گفتاری، یا به عبارتی بایسته‌های نظری و عملی در تعاملات اجتماعی همسران خواهد پرداخت.

این موضوع تاریخچه‌ایی به طول نیازمندی انسان به شناخت و تعلیم قوانین تعامل با غیر خود بر می‌گردد. در رابطه با پیشینه‌ی منابع این مقاله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. مقاله‌ی «بایدها و نبایدهای مرتبط با روابط متقابل زوجین از دیدگاه قرآن»، نویسنده: مریم فلاحی، دانشگاه قرآن و حدیث، ۱۳۹۵ه.ش.

در این پژوهش نویسنده به نحو گسترده و کلی به بایدها و نبایدهای روابط زوجین در تمامی مراحل زندگی از جمله: پیش از ازدواج، در زناشویی و دوران طلاق پرداخته است. در واقع انواع تعاملات و روابط متقابل بین زوجین را مورد بررسی قرار داده است. (بایسته‌های تعاملات اجتماعی همسران به صورت جزئی پردازش شده است.)

۲. مقاله‌ی «بایسته‌های خانواده متعالی در سبک زندگی اسلامی در قرآن و حدیث»، نویسنده: مرضیه محمدزاده، مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۳ه.ش. نویسنده پس از تعاریف خانواده متعالی مبتنی بر معارف اسلامی، بایسته‌های اعتقادی، اخلاقی در خانواده متعالی را استخراج نموده است. (در واقع به تعاملات اجتماعی به نحو ویژه همسران اشاره نشده است.)

۳. مقاله‌ی «اثربخشی درمان مبتنی بر تعهد بر تعاملات زناشویی و توانایی حل مسئله در زوجیت؛ نویسنده: زیبا رجایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل دانشکده علوم پایه، ۱۳۹۷ه.ش.

پژوهش حاضر به روش میدانی و مراجعه به مراکز مشاوره به مسئله تحقیق پرداخته و تعاملات و حمایت‌های اجتماعی و تعارض میان فردی و عمق رابطه در خانواده را راه حلی برای حل مشکلات در خانواده دانسته است. (بایسته‌های تعاملات اجتماعی در خانواده متعالی اشاره نشده است).

۴. مقاله‌ی «بایسته‌های رفتاری و گفتاری مردان در خانواده از منظر قرآن کریم»، نویسنده: نفیسه مقضی، دانشگاه اصفهان دانشکده اهل بیت علیهم السلام، ۱۳۹۹ ه.ش.

نویسنده در این تحقیق ابتدا با بیان جایگاه مرد در اداره و سرپرستی خانواده، به سراغ بایسته‌های رفتاری و گفتاری و تعاملات مرد در خانواده اشاره نموده است. از جمله نتایج تحقیق حاضر این است که ویژگی‌هایی مثل قیومیت و سرپرستی در مردان تأثیر مهمی در سازندگی خانواده دارد. (این پژوهش به تعاملات دو سویه‌ی همسران اشاره‌ای نکرده است.)

با بررسی در پیشینه‌ی فوق، تحقیق حاضر بر آن است تا با استفاده از منابع روایی نقلی و رجوع به آیات و تفاسیر و سخنان بزرگان دینی، بایسته‌های تعاملات اجتماعی همسران در خانواده متعالی را در دو حیطه‌ی: کلامی و رفتاری مورد بررسی قرار دهد.

۱. تبیین تعامل اجتماعی همسران

انسان موجودی اجتماعی است که طبیعت اجتماعی، او را بر آن داشته تا به زندگی جمعی روی آورد و جوامع گسترده‌ای را ایجاد کند. (مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۸۲، ج ۷۵، ص ۹). اولین راه انسان برای زیست اجتماعی، نحوه تعامل او با دیگران است. به گونه‌ای که رفتار، کردار و گفتار انسان با ارتباط اجتماعی وی سنجیده می‌شود؛ لذا انسان به عنوان یک موجود اجتماعی از همان ابتدای آفرینش، دارای تعامل اجتماعی است. که این نوع ارتباط موجب تفاوت او با فرد دیگر یا به عبارت بهتر او را از سایرین متمایز کرده است. (مصطفی پور، ۱۳۸۳، ص ۶).

تعامل اجتماعی، پایه‌ای‌ترین عنصری اساسی است که برای تشکیل گروه و تداوم زندگی اجتماعی محسوب می‌شود. اصطلاح تعامل اجتماعی به روابط و کنش‌های متقابل افراد در جامعه اشاره دارد، و به طور کلی شامل تبادلات، ارتباطات، و کنش‌های متقابلی است که میان افراد رخ می‌دهد. که مجموعه آن از اشخاص دارای تعامل نسبتاً مستمر با احساس پیوند است. (صدیق اورعی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۷۰). این نوع پیوند، متشکل از پیوند اصیل خانواده است، که اعضای آن در تعامل با یکدیگر به رشد و تکامل رسیده‌اند و با این هدف است که نشاط و سالم‌سازی را در اجتماع به ارمغان می‌آورند؛ زیرا همان‌گونه که در اسلام بیان شده است؛ سلامت اجتماع در خانواده و با نحوه‌ی تعامل آن‌ها صورت گرفته است. (عالمی، ۱۳۸۹، ص ۱۹).

چنین خانواده‌ای متشکل از پدر و مادر (زن و شوهر) و سپس خواهر و برادر است که در دین اسلام توجه ویژه‌ای به آن شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در این باره چنین فرمودند: « مَا بُنِيَ بِنَاءٌ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ التَّزْوِيجِ » در اسلام بنیادی نهاده نشده است که در نزد خدا، از ازدواج (تشکیل خانواده) محبوب‌تر باشد. (طبرسی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۴۲۹، ح ۱۴۵۶).

براساس این حدیث، اولین ارکان اصلی خانواده، زن و شوهر (همسران) هستند. زن و شوهر پس از تشکیل خانواده برای پایداری و سلامت زندگی خود علاوه بر ارتباطات فردی که هر یک از زن و شوهر در خانواده دارند، دارای تعاملات اجتماعی خاصی نیز هستند. به عبارت دیگر؛ دارای تعاملات و رفتارهای متقابل هستند، که از آن به عنوان تعامل اجتماعی همسران به کار رفته است. تعامل اجتماعی همسران معمولاً به رابطه و کنش‌های متقابل میان زوجها یا همسران در زندگی مشترک اشاره دارد. این اصطلاح بر ارتباطات و نحوه رفتار متقابل در زندگی روزمره و چگونگی ایجاد فهم، احترام، و همدلی میان زوجها تأکید دارد. (مایرز، ۱۳۹۸، همان کتاب).

۲. بایسته‌های تعامل اجتماعی بین زوجین

با بررسی در تبیین تعامل اجتماعی همسران که به نوع ارتباط متقابل آن‌ها اطلاق شده است، در این بخش از پژوهش لازم است به بایسته‌های تعامل اجتماعی همسران پرداخته شود. این نوع تعامل در دو حیطه‌ی کلامی و رفتاری بیشتر بروز پیدا کرده است که به آن‌ها اشاره می‌شود.

۲-۱. بایسته‌های تعامل کلامی (همسران)

ابتدایی‌ترین تعاملات اجتماعی زن و شوهر؛ ارتباط کلامی است، رابطه کلامی و عاطفی از نخستین نیازهای بشر محسوب می‌شود. در این ارتباط، تبادل محبت وجود دارد و کمبود توجه مثبت از سوی زوجین جبران می‌شود. این رابطه می‌تواند به صورت ابراز علاقه و گفت و گوهای دو طرف مقابل صورت گیرد. لذا هر چه رابطه‌ی کلامی یعنی؛ عاطفی زن و شوهر قوی‌تر باشد، زوجین از آرامش روانی بیشتری برخوردار هستند و این رابطه در میان جمع، صمیمیت بیشتری را به ارمغان خواهد آورد. (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۶۰). به همین جهت به مهم‌ترین بایسته‌های تعامل کلامی و عاطفی که بین زوجین وجود دارد اشاره می‌شود.

۱. محبت بین همسران

از جمله بایسته‌های مهم تعامل کلامی در بین زوجین، محبت و اظهار علاقه همسران نسبت به یکدیگر است. محبت به معنای احساس میل نسبت به چیزی است که برای انسان، لذت بخش باشد. (محمدی ری شهری، ۱۳۷۹، ص ۲۳). از این رو، محبت یک مرام تربیتی و شیوه‌ی زندگی است که زوجین برای برقراری زندگی بهتر و متعالی‌تر باید به آن پایبند باشند. خداوند در این باره می‌فرماید:

« وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ؛ و از نشانه‌های قدرت و ربوبیت او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید و در میان شما دوستی و مهربانی قرار داد؛ یقیناً در این کار شگفت انگیز نشانه‌هایی است برای مردمی که می‌اندیشند.» (سوره روم: آیه ۲۱).

بر این اساس، اگر زوجین از ناحیه‌ی یکدیگر احساس کمبود محبت داشته باشند، برای محبت فرزندان خود و حتی انجام امور منزل، انگیزه و هدفی نخواهند داشت، لذا اسلام به این مسئله تأکید کرده است. امام صادق (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: « إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَخْبِرْهُ بِذَلِكَ فَإِنَّهُ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّةِ بَيْنَكُمَا؛ محبت را به او اعلام کن تا به حیات با تو علاقمند و بدان مطمئن گردد.» (کلینی، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۶۴۴). یا در جای دیگر از امام علی (علیه السلام) چنین روایت شده است: « با ابراز دوستی، محبت محکم‌تر می‌شود.» (آمدی، ۱۳۶۶، ج ۳، ص ۳۳۷).

این محبت بین زوجین نه تنها از شخصیت فرد کاسته نمی‌شود؛ بلکه موجب افزایش هر چه بیشتر محبوبیت و علاقه‌ی متقابل بین دو طرف شده و بنیان خانواده را تقویت می‌کند. در حدیثی از امام صادق (علیه السلام) این چنین آمده است: «هرگاه شخصی را دوست داشتی، دوستی خود را به او اعلام کن؛ زیرا این عمل انس و الفت را بین شما پایدارتر می‌کند.» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۴، ص ۵۵).

لازم به بیان است که ابراز محبت از طرف خانم‌ها نسبت به مردان باید بیشتر از زنان باشد. در روایتی از امام صادق (علیه السلام) است که به زنان مسلمان چنین توصیه کرده است که نه تنها به شوهران خود اظهار علاقه و محبت نمایند؛ بلکه اظهار علاقه آنان همواره با دلربایی باشد.» (همان، ج ۷۵، ص ۲۳۷).

به همین جهت، همسران به خصوص زنان باید برای موفقیت در زندگی مشترک خویش سه اصل را مراعت کنند: که مهم‌ترین آن، ابراز عشق و محبت به همراه دلربایی و جلوه‌گری برای همسر خویش است.

۲. گفت و گوی محبت‌آمیز

یکی دیگر از بایسته‌های ارتباط کلامی بین همسران، گفت و گوی محبت‌آمیز متقابل است. این ارتباط باید با زیباترین سخنان همراه باشد. کلماتی که در آن واژه‌هایی سرشار از عشق و محبت است که خواسته و ناخواسته در دل زن یا مرد نوعی احساس دوست داشتن در بین آن‌ها را ایجاد کرده است. لذا زوجین باید زبانشان را با سخن نیک عادت دهند. (مریخی، ۱۳۸۹، ص ۵۵). در قرآن است که خداوند این گونه می‌فرماید: « فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفُضُّوا

مسئولیت در زندگی زناشویی، وظایف زندگی را با یکدیگر تقسیم می‌کنند و همین امر، رضایت زناشویی، پیدایش ارزش متقابل و افزایش عزت نفس را به همراه دارد. (عالمی، ۱۳۸۹، ص ۹۲).
 لذا توصیه‌ی اسلام بر مسئولیت‌پذیری از مهم‌ترین شاکله‌های رابطه‌ای بین زوجین می‌باشد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در این باره چنین می‌فرماید: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّي أَحِبُّكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا؛ این که مرد به همسرش بگوید: من تو را دوست دارم؛ هیچ‌گاه از قلب همسرش بیرون نخواهد رفت.» (حرعاملی، ۱۴۱۲، ص ۱۰).

اظهار نارضایتی از این مسئله، موجب می‌شود تا هر یک از زن و مرد با پذیرش مسئولیت‌هایی که بدان موظف نیستند مسیر خود را تغییر داده و به وظایفی که در قبل آن مسئول نیستند تن دهند. این امر در زندگی نه تنها موجب خستگی فرد؛ بلکه باعث اذیت شدن در زندگی زناشویی و گاهی اوقات باعث برگشت به زندگی فردی را به دنبال دارد. پس سفارش اکید اسلام به تعهد متقابل است. (حسین زاده، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱).

۴. تشکر و سپاس‌گذاری

یکی دیگر از تعاملات رفتاری همسران در زندگی مشترک، تشکر و قدردانی است. قرآن در این باره می‌فرماید: «مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا؛ اگر شما سپاس گزار نعمت‌های بی‌شمار حق باشید و ایمان آورید، خدا را با عذاب شما چه کار. خدا همواره پاداش دهنده و داناست.» (سوره نساء: آیه ۱۴۷). رعایت این امر، مستلزم بقاء، افزایش نعمت، تقویت، محبت و سعادت زوجین در خانواده را به همراه دارد. در حدیثی از از امام علی (علیه‌السلام) است که می‌فرماید: «اغْتَنِمُوا الشُّكْرَ فَأَدْنَى نَفْعِهِ الزِّيَادَةُ؛ قدردانی را مغتنم بشمارید؛ چرا که کمترین سود آن، افزایش نعمت است.» (آمدی، ۱۳۶۶، ص ۲۷۹).

براین اساس، فردی که قصد ازدواج با کسی را دارد، از همان ابتدا روحیه‌ی سپاسگذاری را به عنوان یکی از ملاک‌ها و بایسته‌های رفتاری خود در انتخاب شریک زندگی، مدنظر قرار می‌دهد و در همان ابتدا از خداوند همسری با شکور از خداوند خواستار است. امام علی (علیه‌السلام) در این باره می‌فرماید: «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي زَوْجَةً صَالِحَةً وَدُودًا وَلُودًا شُكُورًا قَنُوعًا غَيْرًا إِنْ أَحْسَنْتُ شُكْرَتُ؛ خدایا، مرا همسری روزی کن که صالح، زایا، پرسپاس، قانع باشد.» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۰، ص ۲۸۶).

لازمه‌ی چنین تشکری، سنجش رفتاری متقابل با بینش مثبت است. در چنین صورتی، زبان به تشکر گشوده می‌شود. به همین جهت، مناسب است مرد پس از ورود به منزل، علاوه بر شنیدن فعالیت‌های روزانه‌ی همسر، زحمات وی را مورد توجه قرار داده و از آن تشکر نماید و در مقابل زن

نیز، هرگونه فعالیتی که همسرش در راه تأمین نیازهای گوناگون انجام می‌دهد، ارج داده و با همین تعامل رفتاری از همسر خود سپاس‌گذاری نماید. (حسین زاده، ۱۳۸۷، ص ۲۱۰).

۵. صبر و بردباری در برابر مشکلات

یکی دیگر از بایسته‌های تعامل رفتاری زوجین، صبر و بردباری در برابر مشکلات و گرفتاری‌هاست. صبر به معنای، حفظ نفس از اضطراب، اعتراض و همچنین به آرامش و طمأنینه نیز اطلاق شده است. (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۶، ص ۱۸۲). زوجین براساس تعالیم اسلامی در برابر سختی‌های زندگی بی‌تابی نمی‌کنند و با بهره‌گیری از بردباری، دشواری‌های زندگی را پشت سر گذاشته و به راحتی می‌رسند. قرآن در این باره چنین فرموده است: «فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا؛ بنابراین به طور قطع همراه با هر دشواری، آسانی است.» (سوره شرح: آیه ۵).

با این دیدگاه، اساساً بدون صبر و بردباری نمی‌توان از زندگی بهره برد و زندگی بدون بهره‌مندی از نظر، تنها از شکل زندگی مشترک برخوردار می‌باشد و از روح و معنای زندگی فاقد است؛ چرا که کمال زندگی مشترک، در ترکیبی از شکل و معنویت در زندگی است. (حسین زاده، ۱۳۸۷، ص ۱۰۶). پیامبر اکرم در حدیثی می‌فرماید: «ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ لِمَ يَتِمَّ لَهُ عَمَلٌ: وَرَعٌ يَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ، وَ خُلُقٌ يُدَارِي بِهِ النَّاسَ، وَ حِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ؛ سه چیز است که هر کس نداشته باشد هیچ عملی از او تمام و کامل نیست: پاکدامنی و ورعی که او را از نافرمانی خدا بازدارد و خوبی که به سبب آن با مردم مدارا کند و بردباری و حلمی که به وسیله‌ی آن رفتار جاهلانه نادان را دفع کند.» (کلینی، ۱۳۹۱، ص ۱۱۶).

نداشتن صبر در زمان بروز مشکلات، موجب اقدام به کنش و واکنش منفی می‌شود که این امر منجر به ایجاد درگیری‌های لفظی و روحی میان زوجین را به همراه خواهد داشت، در نتیجه رشته‌ی مودت میان زوجین، سست و ضعیف می‌شود. امام صادق (علیه‌السلام) در این باره چنین فرمودند: «گرامی‌ترین مردم نزد خداوند کسی است که هرگاه به او عطایی شود، شکر کرده و هرگاه به مصیبتی مبتلا شود صبر کند.» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۷، ص ۱۸۴). بر پایه‌ی این اصل، توصیه اکید اسلام بر صبر و بردباری به عنوان مهم‌ترین تعامل رفتاری زوجین نه تنها موجب تثبیت سازگاری بین زوجین می‌شود؛ بلکه به لحاظ معنوی و به لحاظ مادی در معاشرت اجتماعی زوجین جایگاه ویژه‌ای دارد؛ لذا زوجین باید در زندگی زناشویی خود در برابر مشکلات صبر و بردباری کنند. (حسین زاده، ۱۳۸۷، ص ۱۰۵).

۶. عفو و گذشت

از دیگر بایسته‌های تعامل رفتاری زوجین در زندگی مشترک، عفو و گذشت است. وجود گذشت، کانون خانواده را با حرارت نگاه می‌دارد، محبت را افزایش می‌دهد و اختلاف را پایان می‌بخشد. و در عواطف زوجین، اثری نیکو دارد. (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۳۹). لذا بیشترین سفارش اسلام در مورد مسائل زناشویی، گذشت و چشم پوشی زوجین از لغزش‌ها و اشتباه‌های یکدیگر است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در این باره می‌فرمایند: «عفو و گذشت کنید تا کینه‌های میان شما از بین رود.» (محمدی ری شهری، ۱۴۰۴، ج ۳، ص ۲۰۱۵). و در جای دیگر چنین فرمودند: «عفو و گذشت داشته باشید که عفو و گذشت جز بر عزت شخص نمی‌افزاید. پس یکدیگر را عفو کنید تا خداوند شما را عزیز کند.» (همان، ۲۰۱۳).

زندگی بدون گذشت و عیب‌جویی در زندگی مشترک، دشمنی را در دل می‌پروراند و زندگی خانوادگی را به تلخی می‌کشد و آکنده از اضطراب و نگرانی است و با گذشت از خطاهای دیگران؛ زندگی روح گرفته، صمیمیت و محبت به آن باز خواهد گشت. (حسینی، ۱۳۸۶، همان صفحه). بدین جهت، لازم است زوجین برای تداوم زندگی خود این رابطه را حفظ کرده و از خطاهای یکدیگر گذشت داشته باشند.

نتیجه‌گیری

تداوم زندگی بشری به زیست جمعی او بستگی دارد. یکی از عناصر مبنایی زیست جمعی، تعاملات و کنش‌های متقابل افراد با یکدیگر است و می‌توان گفت گونه‌های رفتاری و عملکردی انسان در دایره این تعامل گنجانده می‌شود.

یکی از انواع تعاملات اجتماعی انسان که رابطه‌ی تنگاتنگی در پیوند انسان با غیر خود دارد، خانواده است. دلیل اهمیت این گونه از تعامل، به نتایج و آثار آن در رشد و تکامل جسمی و روحی انسان بر می‌گردد. خانواده‌ایی که عملکردی سالم و متعالی در تعاملات خود داشته و براساس اصولی با محوریت تعالیم دینی داشته باشد قطعاً ثمراتی برای خود فرد و غیر او خواهد داشت. اولین رکن اصلی خانواده که منشأ شکل‌گیری تعامل در آن است، زن و شوهر (همسران) هستند.

بایسته‌ها و ضروریات کیفیت تعامل همسران جزئی از تعالیم اخلاقی دین اسلام است. تحقیق حاضر با هدف بررسی منابع اخلاقی، بایسته‌های تعاملات اجتماعی همسران را در دو حیطه‌ی کلامی و رفتاری مورد تحقیق قرار داده است. تعاملات کلامی در پی حس نیاز انسان به تکلم و هم صحبتی با دیگران است. بایسته‌هایی که همسران در این نوع تعامل باید جزو اصول خود قرار دهند، محبت و گفتگوی محبت‌آمیز با یکدیگر است. می‌توان گفت زبان نرم و لطیف ابزاری است برای تعامل صحیح و دوسر سود برای انسان. ایجاد این محبت بین زوجین می‌تواند نمونه‌ای از با نام نیکو همدیگر را صدا زدن، استقبال و بدرقه شوهر توسط زن، هدیه دادن و سلام کردن بر یکدیگر همراه باشد.

یکی دیگر از حیطه‌های تعامل اجتماعی همسران بعد رفتاری آن است. در این بعد، بایسته‌ها جنبه‌ی رفتاری داشته و مواردی همچون؛ احترام متقابل، خوش خلقی، مسئولیت‌پذیری، تشکر و قدردانی، صبر و گذشت را در بر می‌گیرد. لذا همسران با داشتن تعاملات اجتماعی در این دو حیطه می‌توانند زندگی همراه با سعادت و تعالی داشته باشند.

فهرست منابع و مآخذ

الف) کتاب‌ها

* قرآن کریم

۱. آمدی، عبدالواحد، **غررالحکم و دررالکلم**، ج ۳، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶.
۲. حرعاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، ج ۲۰، نوبت چهارم، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه، ۱۳۹۴.
۳. حسین زاده، علی، **همسران سازگار: راهکارهای سازگاری**، چاپ سوم، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۸۷.
۴. حسینی، داود، **روابط سالم در خانواده**، قم، مؤسسه کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۶.
۵. خوانساری، جمال‌الدین محمد، **شرح غررالحکم و دررالکلم**، ج ۴، تهران، مؤسسه و انتشارات و چاپ، ۱۳۶۵.
۶. دیلمی، حسن بن محمد، **ارشادالقلوب**، صادق حسن‌زاده، ج ۱، چاپ اول، تهران، آل علی (علیه السلام)، ۱۳۹۷.
۷. طبرسی، حسن بن فضل، **ترجمه مکارم الاخلاق**، ابراهیمی میرباقری، ج ۱، چاپ دوم، تهران، فراهانی، ۱۳۶۵.
۸. عالمی، علی، **خانواده در پرتو قرآن و حدیث**، قم، خدادای، ۱۳۸۹.
۹. غزالی، محمد بن محمد، **احیاء علوم الدین**، ج ۵، قاهره، دارالحدیث، ۱۴۱۹.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، حسین استادولی، ج ۲، چاپ دوم، قم، دارالثقلین، ۱۳۹۱.
۱۱. گری، جان، **مردان مریخی زنان ونوسی**، تهران، همشهری، ۱۳۷۰.
۱۲. مجلسی، محمدباقر، **بحارالانوار**، ج ۷۴، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳.
۱۳. محمدی ری شهری، محمد، **دوستی در قرآن و حدیث**، ترجمه سید حسن اسلامی، چاپ اول، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۹.

۱۴. مصطفوی، حسن، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، ج ۶، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.
۱۵. مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (رحمه الله علیه)، **معرفت اخلاقی**، ج ۱، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۸۵.
۱۶.، **نشریه معرفت**، ج ۷۵، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۲.
۱۷.، **نشریه معرفت**، ج ۱۹۲، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۹۲.
۱۸. نوری، میرزا حسین، **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**، ج ۱، قم، مؤسسه آل البيت لإحياء التراث العربی، ۱۴۰۸.

مقالات

۱. صدیق اورعی و همکاران، غلامرضا، احمد فرزانه، «جسارت‌هایی در سرمایه‌ی اجتماعی در ایران»، پژوهشگاه فرهنگ، ش ۱، ۱۳۹۵.
۲. کاظمی، مهرانگیز، «سبک زندگی تعهد زناشویی و مسئولیت‌پذیری»، دو فینامه علمی، ش ۱۱، ۱۳۹۹.
۳. مجله گلبرگ، «صدا زدن به بهترین نام‌ها»، گلبرگ، ش ۱۶، ۱۳۸۰.
۴. مریخی، شمس الله، «سبک زندگی اجتماعی زوجین از دیدگاه اسلام»، دانشگاه باقرالعلوم، ۱۳۸۹.